

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ЗАТВЕРДЖЕНО

На засіданні кафедри міжнародної
економіки та туризму

Протокол № ____ від “ _____ ” 201_ р.

Зав. кафедри

_____ О.Б. Чернега

РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКСКУРСОЛОГІЯ»

Галузь знань 1401 «Сфера обслуговування»
(шифр і назва)

спеціальність 242 «Туризм»
(шифр і назва)

спеціалізація _____
(назва спеціалізації)

навчально-науковий інститут економіки та підприємництва
(назва)

2016 – 2017 навчальний рік

Розробники: Лакомова О.Й. доцент кафедри міжнародної економіки та туризму,
к.г.н.

© Лакомова О.Й., 2016

© Донецький національний університет
економіки і торгівлі імені Михайла
Туган-Барановського, 2016

1. Опис дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 5	Обов'язкова для студентів спеціальності 242 «Туризм»	
Загальна кількість годин – 150	Семестр	
	1-й	
	Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 5 самостійної роботи студента – 6,5	39 год.	.
	Практичні, семінарські	
	26 год.	
	Лабораторні	
	-	-
	Самостійна робота	
	85 год.	
Вид контролю: Екзамен		

2. Мета та завдання дисципліни

Метою викладання курсу дисципліна «Екскурсологія» є сприяння формуванню у студентів уявлень з теорії екскурсійної справи, підготовка студентів до практичної діяльності в екскурсійній справі.

Вивчення дисципліни передбачає вирішення таких **завдань**:

- вивчення теоретичних засад екскурсології;
- потреба наукового осмислення екскурсології як феномена світоглядної культури людини;
- забезпечення наукового підходу до практичних форм і методів;
- впровадження екскурсійної діяльності суб'єктами туристичного обслуговування;
- потреба вивчення, узагальнення та впровадження досвіду екскурсійної справи зарубіжних країн;
- необхідність науково-практичного прогнозування шляхів розвитку екскурсійної справи в складовій туристичного продукту.

3. Структура дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	п	лаб.	сам. робота		л	п	лаб.	сам. робота
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Історія формування екскурсійної справи										
Тема 1. Вступ. Основні екскурсології	16	2	4		10					
Тема 2. Історія формування екскурсійної справи	7	2			5					
Тема 3. Історія формування екскурсійної справи в Україні	9	2	2		5					
Разом за змістовим модулем 1	32	6	6	-	20					
Змістовий модуль 2. Екскурсологія як феномен світоглядної культури людини										
Тема 4. Екскурсія як процес пізнання	6	2	2		2					
Тема 5. Логіка екскурсії і її вимоги	4	2			2					
Тема 6. Екскурсія – педагогічний процес	4	2			2					
Тема 7. Екскурсійний метод	4	2			2					
Тема 8. Класифікація екскурсій	6	4			2					
Тема 9. Тематика та назва екскурсій	6	4			2					
Разом за змістовим модулем 2	30	16	2	-	12					
Змістовий модуль 3. Екскурсійна методика і шляхи її вдосконалення										
Тема 11. Правові питання організації екскурсії	8	2			6					
Тема 12. Менеджмент екскурсійних програм	11	2			9					
Тема 13. Техніка ведення екскурсії	16	2	4		10					
Тема 14. Комунікативна компетентність екскурсовода і акторська майстерність	12	2	4		6					
Тема 15. Особливості проведення різних видів екскурсій	17	2	4		11					
Тема 16. Диференційний підхід до екскурсійного обслуговування	19	4	6		9					
Тема 17. Якість екскурсії, засоби її оцінки	5	3			2					
Разом за змістовим модулем 3	88	16	18	-	53					
Усього годин	150	39	26	-	85					

4. Теми семінарських/практичних/лабораторних занять

№ з/п	Вид та тема семінарського заняття	Кількість годин
1	Семінар-дискусія Екскурсологія як наука	4
2	Семінар - розгорнута бесіда Становлення теоретичних основ наукової методики і практики екскурсійної справи в Україні	2
3	Семінар- дискусія Теорія і методологія екскурсійної справи	2
4	Творчий семінар Складання методичного забезпечення екскурсії	4
5	Творчий семінар Прийоми розвитку професійної майстерності екскурсовода	4
6	Творчий семінар, робота в малих групах Технологія розробки екскурсій	4
7	Практична робота Проведення екскурсії (очно, або заочно) Техніка проведення екскурсії	6
	Усього	26

5. Індивідуальні завдання

1. Огляд періодичної і монографічної наукової літератури.
2. Підготовка рефератів, за обраною темою.
3. Добір інформації для розробки екскурсій.
4. Розробка екскурсії за обраною темою.

6. Обсяги, зміст та засоби діагностики самостійної роботи

Вид та тема занять	Кількість годин самостійної роботи	Зміст самостійної роботи	Засоби діагностики
Змістовий модуль 1. Історія формування екскурсійної справи			
Семінар-дискусія Екскурсологія як наука.	10	1. Опрацювання конспекту лекцій та рекомендованої літератури для обговорення питань: місце та роль екскурсології в системі підготовки фахівців у сфері туризму, охарактеризуйте поняття екскурсія, назвіть основні цілі і завдання екскурсії, опишіть діяльність екскурсовода і екскурсантів, опишіть психологічний і педагогічний процес в екскурсії, особливості діяльності екскурсантів і екскурсовода, педагогічний процес і психічні процеси в екскурсії.. Джерела [1; 4; 5; 10; 14; 18; 23; 48] 2. Самотестування 3. Підготовка до понятійного диктанту.	Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування
Семінар - розгорнута бесіда Становлення теоретичних основ, наукової методики і практики екскурсійної справи в Україні.	10	1. Опрацювати конспект лекцій та рекомендовану літературу для обговорення питань: аналіз культурно-освітньої роботи в період ХХ століття, державна система залучення народу до знань і культури, становлення теоретичних основ, наукової методики і практики екскурсійної справи в Україні, зарубіжний досвід, опис зародження екскурсології в звичному нам вигляді в Україні та за її межами. Джерела [4; 5; 10; 18; 28; 34; 36] 2. Самотестування 3. Розв'язання ситуаційних завдань	Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, понятійний диктант, розв'язання ситуаційних завдань
Разом змістовий модуль 1	20		
Змістовий модуль 2. Екскурсологія як феномен світоглядної культури людини			

Семінар- дискусія Теорія і методологія екскурсійної справи	12	1. Опрацювати конспект лекцій та рекомендовану літературу для обговорення питань: екскурсійні об'єкти, принципи критеріїх відбору, характеристика екскурсійних об'єктів, класифікація екскурсій: за змістом; за складом учасників; за місцем проведення; за способом пересування; за формою проведення, екскурсійний процес, його основні принципи(науковість, доступність, системність, переконливість), форми екскурсійної діяльності, правові засади екскурсійної діяльності, поняття про екскурсійне обслуговування, види екскурсійних послуг, методи пізнання та їх використання в екскурсійному процесі, екскурсійний метод пізнання, його комплексний характер, вимоги до екскурсійного методу, діалектичні, формально-логічні, конкретно-історичні методи в екскурсології, дотримання законів логіки в екскурсійній діяльності, логічна форма екскурсії, проблеми логіки в екскурсіях та можливості їх усунення. Джерела [1; 2; 4; 5; 8; 13; 14; 16; 17; 18; 19; 26; 29; 30; 32; 33; 45; 46; 47; 48; 52; 55] 2. Само тестування.	Тестування, дискусія, фронтальне та індивідуальне опитування, понятійний диктант
Разом змістовий модуль 2	12		
Змістовний модуль 3. Екскурсійна методика і шляхи її вдосконалення			
Творчий семінар Складання методичного забезпечення екскурсії.	11	1. Опрацювати конспект лекцій та рекомендовану літературу для обговорення питань: підготовка екскурсії як результат колективної праці, індивідуальна розробка екскурсії, розробка нової теми екскурсії, ступені підготовки екскурсії: попередня робота, безпосередня розробка, перевірка, завершення, аналіз, визначення мети і завдання екскурсії, вибір теми, відбір літератури, ознайомлення з	Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, розв'язання ситуаційних завдань

		експозиціями та фондами музеїв, відбір і вивчення екскурсійних об'єктів, складання маршруту екскурсії, підготовка тексту екскурсії, комплектування "портфеля екскурсовода", складання методичної розробки. Джерела [1; 4; 5: 9: 10; 14; 15; 16; 17; 18; 23; 31;37;39; 44; 45; 46; 47; 50; 52] 2. Самотестування 3. Розв'язання ситуаційних завдань 4. Проведення пробної екскурсії та її затвердження	та задач
Творчий семінар Прийоми розвитку професійної майстерності екскурсовода.	11	1. Опрацювати конспект лекцій та рекомендовану літературу для обговорення питань: підготовка початківця екскурсовода, майстерність екскурсовода як особливий вид ораторського мистецтва(театру одного актора), стиль мови і ставлення екскурсовода до теми, залежність стилю мовлення від місця, умов, аудиторії, основи професійної культури екскурсовода, методичні прийоми в екскурсії як засіб дій екскурсовода, їх класифікація, методичні прийоми показу, розповіді, руху, особливі методичні прийоми в екскурсіях, засвоєнняекскурсоводомметодичнихприйомів, основнівимогидо показу, етапи показу, співвідношення показу та розповіді, показ та огляд, прийомипопередньогоогляду, панорамного показу, зоровоїреконструкції, зорового монтажу, локалізаціїподій, абстрагування, інтеграції, зоровогопорівняння, зоровоїаналогії, асоціацій, демонстраціянаочності, основні вимоги до розповіді, співвідношення розповіді та показу, варіанти поєднання показу та розповіді в екскурсії, використання пауз в екскурсії, відповіді на	Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, понятійний диктант, розв'язання ситуаційних завдань

		питанняекскурсантів, вимоги до технікиведенняекскурсії, забезпеченнябезперервностіекскурсії як процесузасвоєннязнань, прийоми розвитку професійної майстерності екскурсовода Джерела [4; 5; 10;14; 16; 17; 18; 20; 21; 43] 2. Самотестування	
Творчий семінар, робота в малих групах Технологія розробки екскурсій	11	1. Опрацювати конспект лекцій та рекомендовану літературу для обговорення питань: відбір і вивчення екскурсійних об'єктів, складання картки (паспорта) об'єкта, принципи оцінки та характеристики, складання маршруту екскурсії, основні вимоги до маршруту, варіанти руху груп, обхід (об'їзд) маршруту, затвердження паспорта і схеми, хронометражу і кілометражу для транспортної екскурсії, підготовка контрольного тексту екскурсії, картка екскурсії. Джерела[1; 2; 4; 10; 11; 14; 18; 20; 21; 23; 25 28] 2. Самотестування 3. Розробка екскурсії.	Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, дискусія, розв'язання ситуаційних завдань
Практична робота Проведення екскурсії (очно, або заочно) Техніка проведення екскурсії	20	1. Опрацювати конспект лекцій та рекомендовану літературу для обговорення питань: способи управління групою, знайомство екскурсовода з групою, управління групою в процесі руху по маршруту, особливості поведінки різних соціальних груп під час екскурсії і пересувань, правила поведінки екскурсовода і екскурсантів в місті, на природі і в транспорті, забезпечення дотримання техніки безпеки. Джерела [4; 5; 13; 14; 15; 18; 20; 23; 30; 33; 36; 42; 46; 52] 2. Проведення екскурсії.	Тестування, фронтальне та індивідуальне опитування, розв'язання ситуаційних завдань та задач

продуктів на основі використання місцевих туристичних ресурсів											
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

8.Форми навчання

Лекції, семінарські заняття, самостійна робота (підготовка презентацій і рефератів, розробка екскурсії, самостійно опрацювання додаткових питань за наведеним переліком літератури).

9. Методи оцінювання

Письмовий екзамен.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Відповідно до системи оцінювання знань студентів ДонНУЕТ, рівень сформованості компетентностей студента оцінюються у випадку проведення екзамену: на протязі семестру (50 балів) та при проведенні підсумкового контролю - екзамену (50 балів);

Оцінювання студентів протягом семестру

№ теми практичного заняття	Вид роботи/бали					
	Тестові завдання	Ситуаційні завдання, задачі	Обговорення теоретичних питань теми	Індиві- дуальне завдання	ПМК	Сума балів
Змістовий модуль 1						
Тема 1	2		1			3
Тема 2	2		1			3
Разом змістовий модуль 1	4		2		3	9
Змістовий модуль 2						
Тема 3	2	2	1			5
Разом змістовий модуль 2	2	2	1			5
Змістовий модуль 3						
Тема 4	2	2	1			
Тема 5	2	2	1			
Тема 6	2	2	1			
Тема 7	6		1	11		
Разом змістовий модуль 3	12	6	4	11	3	36
Разом						50

Оцінювання студентів при проведенні екзамену з використанням комп'ютерної програми TestXPro

Оцінка на підсумковому контролі складається з двох елементів:

0-40 балів - теоретична частина (тестування);

0-10 балів – практична частина (розрахункове завдання).

Набрані бали за виконання теоретичної та практичної частин сумуються. Сума складає загальну кількість балів, отриманих за екзамен.

Теоретична частина екзамену включає тестові завдання (40 тестових завдань).

Оцінювання *тестових завдань* (40 тестових завдань по 1 балу) проводиться на основі інформації, яку надає комп'ютер за результатами тестування (кількість правильних відповідей). Правильна відповідь на одне тестове завдання оцінюється в один бал.

Загальне оцінювання *теоретичної частини* екзамену відбувається шляхом підбиття підсумку або сумування балів, які набрали студенти під час тестування.

Оцінювання результатів виконання **практичної частини** (1 розрахункове завдання на 10 балів) здійснюється відповідно до шкали оцінювання практичної частини.

Шкала оцінювання практичної частини

Сума балів	Критерії оцінювання
10	Завдання виконано у повному обсязі, відповідь обґрунтована, висновки і пропозиції аргументовані, розрахунки правильні, оформлення відповідає вимогам
7	Завдання виконано у повному обсязі, але допущено незначні неточності в розрахунках або оформленні, прийняті рішення недостатньо аргументовані
4	Завдання виконано не менше ніж на 70% при правильному оформленні або не менше

	ніж на 80%, якщо допущені незначні помилки в розрахунках чи оформленні
0-3	Завдання виконано менше ніж на 70%, допущені помилки в розрахунках чи оформленні, прийняте рішення не аргументовано

Оцінювання студентів при проведенні екзамену без використання комп'ютерної програми «MyTest»

Оцінка на підсумковому контролі складається з двох елементів:

0-40 балів - теоретична частина (тестування);

0-10 балів – практична частина (розрахункове завдання).

Набрані бали за виконання теоретичної та практичної частин сумуються. Сума складає загальну кількість балів, отриманих за екзамен.

Теоретична частина екзамену включає тестові завдання (40 тестових завдань). Оцінювання *тестових завдань* (40 тестових завдань по 1 балу) проводиться на основі підрахунку кількості правильних тестів. Правильна відповідь на одне тестове завдання оцінюється в один бал.

Загальне оцінювання *теоретичної частини* екзамену відбувається шляхом підбиття підсумку або сумування балів, які набрали студенти під час тестування.

Оцінювання результатів виконання **практичної частини** (1 розрахункове завдання на 10 балів) здійснюється відповідно до шкали оцінювання практичної частини.

Шкала оцінювання практичної частини

Сума балів	Критерії оцінювання
10	Завдання виконано у повному обсязі, відповідь обґрунтована, висновки і пропозиції аргументовані, розрахунки правильні, оформлення відповідає вимогам
7	Завдання виконано у повному обсязі, але допущено незначні неточності в розрахунках або оформленні, прийняті рішення недостатньо аргументовані
4	Завдання виконано не менше ніж на 70% при правильному оформленні або не менше ніж на 80%, якщо допущені незначні помилки в розрахунках чи оформленні
0-3	Завдання виконано менше ніж на 70%, допущені помилки в розрахунках чи оформленні, прийняте рішення не аргументовано

Загальне оцінювання результатів вивчення дисципліни

Для виставлення підсумкової оцінки визначається сума балів, отриманих за результатами екзамену та за результатами складання змістових модулів. Оцінювання здійснюється за допомогою шкали оцінювання загальних результатів вивчення дисципліни (модулю).

Оцінка		
100-бальна шкала	Шкала ECTS	Національна шкала
90-100	A	5 «відмінно»
80-89	B	4 «добре»
75-79	C	
70-74	D	
60-69	E	3 «задовільно»
59-50	FX	
0-29	F	
		2 «незадовільно»

11. Методичне забезпечення

1. Комплекти індивідуальних завдань.
2. Навчальна та наукова література, нормативні документи.

12. Рекомендована література

Базова

1. Вопросы экскурсионной работы / Под ред. Злацен Н. Н., Казарина М. А., Курлат Ф. Л. – М., 1973.
2. Державна програма розвитку туризму на 2002-2010 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України №583 // Спортивний туризм. – 2002. – №4. – с. 6-19.
3. Долженко Г.П. Экскурсионное дело: учебное пособие / Г.П. Долженко. Москва – Ростов-на-Дону: Феникс, МарТ, 2009. – 272 с.
4. Дьякова Р.А., Емельянов Б.В., Пасечный П.С. Основы экскурсоведения / Р.А. Дьякова, Б.В. Емельянов, П.С. Пасечный – М., Просвещение. – 1985. – 255 с.
5. Емельянов Б.В. Экскурсоведение: учебник / Б.В. Емельянов. – М. : Советский спорт, 2008. – 216 с.
6. Емельянов Б.В. Профессиональное мастерство экскурсовода: учеб. пособие / Б.В. Емельянов. – М.: ЦРИБ Турист, 1986.
7. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм», від 18 листопада 2003 року, № 1282- IV.
8. Закон України «Про туризм».
9. Илюхин М. М. Музейные экскурсии. Методические рекомендации / М.М. Илюхин. – М.: ЦРИБ «Турист», 1991 – 80 с
10. Організація екскурсійної діяльності. Опорний конспект лекцій. Укладач О.О. Каролоп.- К.: Видавничий центр КНТЕУ. – 2002.– 45с.
11. Основы экскурсионного дела в музеях / Под ред. Пищулина Ю. П. – М., 1977.
12. Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу, від 20 жовтня 2004 р., N 1344/9943.
13. Правила проведення туристських подорожей з учнівською і студентською молоддю України. Наказ Міністерства освіти України № 96 від 06.04.1999 р..
14. Савина Н.В. Экскурсоведение : учебное пособие / Н.В. Савина. – Минск: БГЭУ, 2009. – 256 с.
15. Святославский А.В. Городская экскурсия. Основы теории и практики. — М., 2001.
16. Требования к методической разработке экскурсии: методические рекомендации. М.: ЦРИБ «Турист», 1997.
17. Хуусконен Н.М., Глушанок Т.М. Практика экскурсионной деятельности /

Н.М. Хуусконен, Глушанок Т.М. – М.: Герда, 2008. – 208 с.

18. Чагайда І. М., Грибакова С. В. Екскурсознавство. Навчальний посібник. – К.: «Кондор», 2004. – 204 с.

Допоміжна

19. Бархаш Л. Виды и формы туристских путешествий и экскурсий. – М., 1934.
20. Белугина. Г. К. Экскурсоведение. Методические указания по курсу «Экскурсоведение» для студентов специальности 230500 Социально-культурный сервис и туризм. – Иваново., 2005 – 21 с.
21. В помощь экскурсоводу: сборник методических и справочных материалов. – М.: РМАТ, 1998.
22. Гейнике Н.А. Культурно – исторические экскурсии. – М., 1923.
23. Герд В.А. Экскурсионное дело – М. – Л.: Госиздат, 1928.
24. Гецевич Н.А. Основы экскурсоведения. – Минск, 1988.
25. Городская литературная экскурсия. – М.: ЦРИБ Турист, 1973.
26. Дубинская Л.С. Основы информационно – экскурсионной работы гида – переводчика. Вопросы методики информационно – экскурсионной работы гида – переводчика: Учеб. Пос. – М., 1973.
27. Емельянов Б.В. В помощь экскурсоводу. – М.: Профиздат, 1976.
28. Емельянов Б.В. Методика подготовки и проведения экскурсий. – М., 1980.
29. Емельянов Б.В. Организация работы экскурсионного учреждения. – М., 1987.
30. Емельянов Б.В. Организация экскурсионной работы: Методика, опыт. – М., 1984.
31. Емельянов Б.В. Основы экскурсоведения. – М., 1985.
32. Жаркова А.Д. Экскурсия как педагогический процесс: Методические рекомендации. М., 1983. – 168 с.
33. Заккис А.А. Экскурсионное обслуживание местного населения. – М., 1983.
34. Квартальнов В.А. Туризм, экскурсии, обмены. – М., 1995.
35. Квартальнов В.А., Сенин В.С. Организация туристско – экскурсионного обслуживания. – М., 1987.
36. Контроль за качеством экскурсий. – М., 1985.
37. Логинов Л.Ш., Рухлов Ю.В. История развития туристско – экскурсионного дела. – М., 1989..
38. Методика подготовки и проведения экскурсий: Учеб. пособие. – М., 1985.
39. Методические рекомендации по использованию элементов психологии в экскурсиях. – М.: 1980. – 136 с.
40. Методические советы организатору экскурсий и путешествий. – М.: 1983. – 119 с.
41. Наглядность в экскурсии. – М., 1986.
42. Нечаев М.П. Экскурсионная деятельность в образовательном процессе / М.П. Нечаев. – М.: Перспектива, 2007. – 28 с.
43. Нечаев М.П. Экскурсионная деятельность в образовательном процессе / М.П. Нечаев. – М.: Перспектива, 2007. – 28 с.

44. Омельченко Б.Ф. Дифференцированный подход к обслуживанию различных групп туристов и экскурсантов: Конспект лекцій / Б.Ф. Омельченко. – М., ИПК, 1997. – 120 с.
45. Омельченко Б.Ф. Экскурсионное общение: Познание, воспитание, отдых / Б.Ф. Омельченко. – М.: Наука, 1991. – 380 с.
46. Организация и методика экскурсионной работы: Учеб.пособие. / Под ред А.В. Даринского. – Л.:Высшая профсоюзная школа культуры, 1983.
47. Организация и проведение циклов экскурсий. – М., 1985.
48. Основы экскурсионного дела в музеях – М., 1976.
49. Основы экскурсоведения: Учеб.пособие. – М.: Просвещение, 1985.
50. Путівник оглядової екскурсії «Кривий Ріг – місто руди і металу» / В.Л. Казаков, А.Ю. Килимчук, Е.В.Дворчук, В.С. Пацюк. – Кривий Ріг, 2013 – 100 с.
51. Рассказ на экскурсии. – М., 1981.
52. Реклама экскурсионного обслуживания. – М., 1984.
53. Савина Н.В. Организация экскурсионной деятельности: учебно-практ. пособие / Н.В. Савина. – М.: МЭСИ, 2000, 96 с.
54. Святославский А.В. Городская экскурсия: Основы теории и практики. – М.: Центр подготовки туристских кадров, 2001.
55. Туристична карта Кривого Рогу / В.Л. Казаков. – К, 2014.
56. Хартія туризму. Збірник нормативно-правових актів “Туризм в Україні”, т.5, підзаг. ред. Вихристенка Б.І., “ІВА”, м. Ужгород, 2000р.

Інформаційні ресурси

57. http://kdpu.edu.ua/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=656&Itemid=929 (Музей «Літературно-мистецьке Криворіжжя»).
58. <http://krt.dp.ua/ua/oberit-ekskursiyu> (Сайт промислового туризму міста Кривого Рогу).
59. <http://tourlib.net/> (Електронна туристическа бібліотека «Все о туризме»).
60. http://tourlib.net/books_tourism/ekskurs.htm (Емельянов Б.В. Экскурсоведение. М: Советский спорт, 2007. – 216 с.).
61. <http://www.museum.ru>.
62. <http://www.skitalets.ru/books/metod/excursion/> (Подготовка и проведение экскурсий. Методические рекомендации. Центральный совет по туризму и экскурсиям ВЦСПС. Главное экскурсионное управление. Центральное рекламно-информационное бюро "Турист". Москва – 1974).
63. https://vk.com/kr_ek (Криворожские экскурсии).
64. <https://vk.com/velotour13kr> (Велоекскурсия «Тайны терновских глубин»)